

ANDREAS SØRENSEN

Erindring fra Andreas Sørensen, født i 1893 og boede på Ajstrupvej 13 (Malling), Erindrungen er indsamlet og nedskrevet af Beder og Malling Egnsarkiv i 1973. Læs her erindrungen i sin fulde længde.

FORORD

I en mekanisk tidsalder, som vi oplever i det herrens år 1973 – med månerejser, flyvemaskiner, biler, TV, køleskabe og hvad der ellers hører til for at gøre tilværelsen mere behagelig – 42 timers arbejdsuge, vore børn har 10 års meget fri skolegang, og en decideret armod findes ikke mere i det danske samfund. Hvem har skabt dette? Har det ikke altid været sådan, vil vore børn nok sige. Men det har det ikke. Og det kan mange gange være på sin plads og give tid til eftertanke – at dreje tiden tilbage og se hvilke fremskridt socialismen har skabt gennem de sidste 50 år for arbejderstanden.

Jeg har efter bedste evne forsøgt at skrue tiden tilbage til omkring år 1900 – hvor slagtersvend Andreas Sørensen – født og opvokset i Malling – har genopfrisket minderne i samtaler med undertegnede. Det har været en interessant og spændende opgave. Andreas Sørensen har en fantastisk

hukommelse, navne, årstal og mange pudsige episoder blev gravet frem, men også den tids barske realiteter må med, og det er de. Jeg og Malling egnsarkiv er Andreas Sørensen meget taknemmelig for hans minderige beretning, som hermed starter.

MIN FAR VAR OGSÅ SELVBYGGER

Jeg er født 21. juli 1893 i Malling i huset Ajstrupvej 13. Huset havde min far – Søren murer – selv bygget, bistået af min bedstefader, som var kampestenmurer. Han byggede det underste op i kampesten, som man kan se den dag i dag. For det havde en almindelig murer ikke forstand på, sagde han. Hus og grund kostede den enorme sum af 2800 kroner, og da min far solgte det mange år senere for 8000 kroner kontant – der resterede kun 150 kroner tilbage i kreditforeningslån – udbrød han helt rystet: – Hvad skal jeg med alle di' peng' – det var jo stadig en hel formue. I dag koster huset nok omkring 100.000 kroner – det var solide sager man lavede dengang.

En murer arbejdede kun det halve år, og kunne have en ugeløn på omkring 15-16 kroner. Han arbejdede hos en murermester Holm.

Men da føden skulle hjem hele året, var han medhjælper hos Laust Jacobsen og Bert Mari, som havde en stor gård, som lå der, hvor det nuværende Egelund ligger. Her arbejdede min far i vinterhalvåret for den enorme løn af én krone om dagen for 10 timers arbejde. På gården havde de fast tre karle og to piger. Laust Jacobsen lavede ikke ret meget selv, men han var en flink mand, der behandlede sine folk godt. På gården solgte de mælk, smør og ost, som de selv lavede og en gang om måneden var der bagedag – man bagte for en måned ad gangen. Vi børn hjalp også til. Jeg kan huske, at jeg har været med til at lave lærred til lagner. Man var selvforsynende dengang.

Især en ting står klart for mig, og det var hver juleaften. Denne dag læssede Laust Jacobsen hele vognen og kørte ud til alle, som havde arbejdet for ham og til dem, som de kaldte småfolk – de fik alle en pose æbler, et stort hjemmebagt rugbrød (det vejede 10 pund) og en sigtekage – det var en årlig tradition.

Som murer kom min far langt omkring – fra Norsminde til Holme, og det foregik til fods. Han fik først en brugt cykel omkring min konfirmation. Huset, hvor biografen nu ligger, har han været med til at opføre.

Fattigdom og armod var meget fremherskende på denne tid, men i mit hjem mærkede jeg den ikke. De havde ikke meget at rutte med, men føden fik vi altid, men en udlært murer var helt godt betalt i forhold til tiden, skønt de kun arbejdede det halve år ved faget. En almindelig arbejdsmand levede i yderste armod, en ussel løn og kun det ringeste arbejde var hans lod – det var dem som havde datidens betegnelse: Småfolk.

I HISTORISK SØGELYS

Fra min drengetid er der især én ting, som jeg og mange andre syntes var vældig spændende. Det var omkring 1898, da der blev foretaget udgravninger ved kirken – og man fandt en begravelsesplads med 30-40 grave. I gravene fandt man våben og smykker, og formodningen var, men ikke bekræftet, at det var en flok stratenrøvere, som var blevet dræbt og begravet ved kirken – men i uindviet jord. Det kunne nok sætte sindene i oprør i en lille stationsby at være i historisk søgelys. Der er jo senere foretaget udgravninger – i fyrrerne vist nok – men om det er der skrevet en del.

Ja, Malling var stationsby. Stationen var som nu omkranset af Torstensens købmandsgård, hotellet og manufakturhandelen.

I toget var der en 1. og 2. klasse. 1. klasse med rødt plys på sæderne og billetteringen foregik på et trinbræt udenfor.

Den årlige familietur gik med tog til Aarhus, hvor vi travede lidt rundt, inden det atter gik hjemad.

Foruden forretningerne ved stationen, var der brugsen, som lå samme sted som nu. Der handlede vi. Endvidere en købmandsforretning, hvor Privatbanken nu ligger.

Købmandens svigermor havde forretning på den anden side af gaden – hun blev kaldt høker-Sine – hun handlede med alt muligt, synåle, kjolestoffer med mere.

RUSSERE OG POLAKKER

Det var jo ikke de store ting, som hændte i sådan en lille stationsby, men en årlig begivenhed, som jeg har set utallige gange, var russergæssene.

Lige når høsten var forbi, kom russerne drivende ad landevejen nordfra. Deres flok var på omkring 300-400 gæs. Det var sjovt at se. De var tre mand – de to passede dyrene hjulpet af to hunde, som løb på hver sin side og holdt orden i rækkerne. Ham, der solgte dem, gik med en stor lædertaske over skulderen, hvori han indkasserede skillingerne. Det var russergæs, en slags grågæs, men ikke ret store. Bønderne købte så deres part, og havde dem gående på stubmarkerne, hvor de selv kunne finde føden. Somme tider var nogle af gæssene kørt træet – dem kunne man købe for en daler stykket. Laust Jacobsen købte altid 25, som så blev slagtet ved juletid.

Om lørdagen kom polakkerne fra Vilhelmsborg til Malling for at købe ind. De var klædt i deres farverige nationaldragter – det var purunge kvinder anført af en slags ridefoged, som havde opsynet med dem. De blev usselt behandlet, levede kun af skummet mælk og kartofler og blev sat til det mest umenneskelige arbejde såsom gravning af grøfter – i bare fødder. Visse steder kan man endnu se de såkaldte polakhuse, der står som en skamplet for den tids triste minder.

FATTIGLEMMERNE

Malling havde også sin fattiggård med sine fattiglemmer, som vi desværre kaldte dem. En fattiggårdsbestyrer ved Malling Østerskov havde 15-20 – mænd og kvinder – som han fik betaling af kommunen for at passe. De stakkels mennesker måtte arbejde for ham fra tidlig morgen til sent om aftenen – for kost og logi. Vi børn syntes nok, de var lidt sære, hvad nogle jo nok også var. Men i dag kan man godt se, at det var syge mennesker eller nogen, det var gået skævt for i tilværelsen.

Jeg husker især en – vi kaldte ham tossig-Frederik. Han var bydreng for de andre på fattiggården når noget skulle hentes i byen. Han løb altid og hver gang stoppede han op ved vores hus, gik ind i køkkenet og stønnede: Jeg er så

tørstig. Mor gav ham altid et glas øl med en gewesen oveni. Han skyllede det hurtigt ned og løb videre.

Når en af dem døde kom forvalteren fra fattiggården kørende med dem i en rå trækiste – den blev sværtet sort som tjære, og så vidste hele byen at et fattiglem var død. Selv i graven blev de stemplet – umenneskeligt.

EGNENS STORE MÆND

Egnen havde selvfølgelig sine store mænd, som i kraft af den billige arbejdskraft var kommet højt på strå.

Jeg husker Øvli-Christiansen fra Vejlgården – der vor landboskolen nu ligger – den brændte i 1907. Han gik altid med kravetøj og stiv hat. Forstander Tuxen på landboskolen hørte også til spidserne. De havde selvfølgelig alle aktier i banen – fem kroners aktier.

Baron Gyldenkrone fra Vilhelmsborg var den fineste af æt. Han var den første, der fik bil, det var omkring 1910. Så gik en af karlene med en fløjte foran for at advare borgerskabet – for nu kommer baronen kørende.

Tænk hvis man i dag skulle det – sikken fløjteri.

Torstensen var den store købmand, hvor især de velbeslåede handlede.

Den største og mest ansete mand var Niels Jensen. Han stod bag hvert nyt initiativ i byen – skaffede industri til byen. Niels Jensen var gårdejer og købmand. Han ejede det nuværende Torstensen til hvem han solgte forretningen i 1891. Torstensen havde haft den store handelsplads ved Norsminde. Niels Jensen startede dampmølle og savværk, men også bag landboskolens oprettelse stod denne flittige mand støttet af Aarhus-købmanden Hans Broge. Den dag i dag står en mindesten på Odder landevej i Malling til varig erindring om denne driftige borger.

DATIDENS FESTLIGHEDER

Dengang havde man også sine festligheder. Det var gårdmændene, som samledes fra hele omegnen – jeg husker kjørmesfesterne, som blev holdt først i

februar. Jeg har deltaget i en sådan fest hos noget familie på Wormstrup. Der var et gammelt ordsprog, som sagde:

Nu har vi kjørmes knude
– så er vinteren ude.

Dermed hentydede man til, at nu var den værste vintertid forbi og foråret ikke langt borte.

Kjørmesfesterne varede i tre dage. 1. dag kom mand og kone fra gårdene rundt omkring. De medbragte selv forskellige fødevarer og drikke. Det var det vi dag kalder sammenskudsgilde. Man dansede i vognporten til den lyse morgen. Brændevinen var jo billig dengang, så der var liv og glade dage. 2. dag kom gårdenes karle og piger og 3. dag var forbeholdt tjenestedrengene og børnene.

Disse fester bliver endnu holdt mange steder den dag i dag rundt om i sognene. I Malling er de nok desværre forsvundet eller vil forsvinde, nu byen er kommet ind under Stor-Aarhus.

Høstfester blev selvfølgelig holdt, når høsten var i hus.

Cirkus var på besøg i Malling, og de viste deres forskellige forestillinger.

Forlystelseslivet var yderst beskedent, men husk på, at fritid havde man næsten ikke og ferie var et ord, som ikke fandtes i den tids danske ordbog. Det var først lang tid senere man fik tre dages ferie, så otte dage og nu er det fire uger.

Jeg kan også erindre, når der var bryllup i staden. Fra vor baghave havde vi direkte udsyn til kirken. Så stod min mor og nabokonerne som nysgerrige tilskuere og snakkede sammen. Det er stort bryllup i dag, jeg har talt 12 hestevogne, var deres kommentarer – man vurderede i antal af hestevogne, som man i dag gør i biler.

SKOLEGANG OG ARBEJDE

Jeg gik i skole i sidebygningen til den daværende snedker Vedel – ved siden af møllen. Skolegangen var tre gange om ugen, og hvad vi lærte, var meget

begrænset. Jeg kan huske, vi skulle skiftes til at flytte lærerens køer hver time. Skolelærerne dengang havde alle skavanker, en stiv arm, stift ben og lignende. Så det var deres eneste chance at gå den vej, da de ikke kunne udføre ret meget legemligt arbejde. De havde en jordlod – skolelodden – som lå der, hvor den nuværende Mallings skole er. Denne lod blev for det meste passet af skolens elever.

Da jeg blev en gammel dreng på 10 år, havde jeg nået alderen, hvor man måtte ud for at tjene. Det lyder helt fantastisk i dag, men dengang var det en selvfølge at børnene skulle hjælpe med til bjærgningen af føden.

Jeg fik arbejde i Synnedrup på en ejendom, som lå helt ned til fjorden. Min løn for sommerhalvåret, som startede 1. maj, var 25 kroner, et par træsko og to pund uld. Min mor havde en rok. Ulden blev kartet, spundet og til sidst strikket til uldstrømper til hele familien.

Min storebror havde tidligere arbejdet samme sted, og jeg kan huske bondemanden sagde til ham: Sommeren starter tidlig i år, så hvis du kan starte 1. april, får du en daler mere.

I høsttiden var der ingen skolegang. Høstarbejdet foregik med le og udbyttet blev transporteret per hestevogn – ingen havde jo traktor dengang. Vi havde otte køer på gården.

For at være tættere på arbejdspladsen, blev jeg flyttet til skolen i Pedholt – en halv times hurtig gang fra Mallings – og fra skolen direkte til Synnedrup – man fik en god konditur hver dag. Skolegangen i Pedholt var også yderst begrænset lærdomsmæssigt. Læreren sagde for meste, nu kan i godt holde fri resten af dagen, hvis i lige vil køre det og det ind fra marken. De skulle jo også leve. Skolen holdt en årlig udflugt til Tingskoven, hvor de medbragte klemmer blev fortæret.

Det var en stor dag, da jeg fik min første løn, skønt hvis timelønnen skulle omregnes, blev det ikke til mange øre. Man havde alligevel følelsen af, at man var ovenpå, og 25 kroner var en god hjælp for familien.

I SLAGTERLÆRE

Jeg kom i lære i 1908, man skulle være udlært inden man blev 20. Min far gik med op til slagter Eskesen, som havde forretning Ajstrupvej 5 – der hvor barber Norup nu har forretning. Knægten vil i slagterlære, kan du bruge ham. Det kunne han godt, men da han ikke havde mesterlære, kunne jeg ikke få svendebrev. Min far holdt stædigt på, at et svendebrev, skulle jeg have. Ellers kan han jo ikke få noget arbejde senere. Resultatet blev, at han skulle sørge for et sted – efter tre år ved ham – hvor jeg kunne erhverve svendebrevet. Der var ikke noget med kontrakt, det blev ordnet mand og mand imellem.

Jeg har aldrig senere vist mit svendebrev. Det kan vi sgu se, når du begynder at arbejde, sagde mestrene.

Jeg fik ingen løn, kun kosten, og så skulle han hjælpe med til et sæt tøj i den treårige periode.

De kreaturer og grise vi slagtede og solgte, købte vi rundt om på gårdene. Vi købte kreaturer for hele året til fast pris. Jeg husker vi købte spædkalve på en stor gård ved Norslund for otte kroner per styk – skindet fik vi seks kroner for, så det var en god forretning. Efter et års tid fik jeg lov til selv at købe ind, og min første handel var to kalve for 18 kroner – så er de faneme også for dyre, sagde mester – ikke over otte kroner stykket. Grise kostede 35 kroner per styk – men de vejede også 50 pund mere end dem, de sælger i dag. Sikken et fedtlag de havde.

Vi købte hakkelse til vore heste hos bønderne, og de købte så kød hos os, man gjorde op to gange om året. Hver nytårsaftensdag var der en kunde, der gjorde op for hele året. Altid denne dag.

Vi havde åben hver dag fra 7 morgen til 8-9 stykker om aftenen, og hver søndag formiddag. Læredrengen skulle møde og i sving lidt før – så fritiden havde jeg ingen problemer med, for der var ingen. Da vi ingen kølerum havde, måtte vi hver aften sende kødet til slagtehuset og hente det igen om morgenen.

TORVEDAGE

Lørdag var torvedag. Jeg startede klokken halvfire om morgenen – kreaturerne skulle drives til Aarhus, hvor de skulle slagtes. Jeg mødtes med andre lærlinge i Beder, hvorfra vi i samlet trop drev vore kreaturer til slagteriet. Mester kom senere med sin hestevogn.

Bispetorvet var slagternes salgssted. Alle havde sine faste stader, selv hestene kendte den sten, de skulle holde ved. Så rejste vi teltet, og jeg kørte hestene til stald. Derefter hurtigt tilbage for at partere kødet inden kunderne ankom. Vi havde vore faste kunder, som kom hver lørdag, og til de særlig gode kunder havde vi rørt kreaturerens blod op, som vi medbragte i store krukker – til blodpølse.

Der var en særlig stemning over sådan en torvedag. En politibetjent krævede stadepenge op – otte øre i aftalte penge. Da han satte det op til 10 øre var der stor postyr – så ville de til at holde op, den pris var urimelig, men de klarede problemet, for de vidste at politimanden godt kunne li' en lille sort, så de erfarne mestre tog ham under behandling, og de otte øre blev bibeholdt.

Lidt penge kunne jeg godt gå og lave. Tarmene (de tilhørte mig) solgte jeg til en opkøber på torvet og grimerne fra kreaturerne samlede jeg sammen og solgte til bønderne hver forår.

Ved 3-tiden sluttede torvehandelen. Hestene blev hentet igen, og så kom alle dem fra fattiggården i Aarhus og fejede torvet, de skulle jo også gøre gavn for føden. De arbejdsløse gik rundt på torvet og modtog geschenk – en 25 øre i gennemsnit fik de – men det kunne godt give en net skilling sådan en torvedag. Jeg fik en 50 øre til toget hjem, mester tog jo først hjem, men jeg tog apostlenes heste for at tjene den ekstraskilling.

Jeg blev udlært i Aarhus med svendebrev underskrevet af slagternes oldermænd samt de andre store mestre udi Aarhus by. Mester sagde: Nu er du udlært og jeg kan ikke lære dig mere.

En ting må lige med. Man betalte ingen skat dengang – jeg kom først til at betale skat, da jeg kom til Odder svineslagteri. Det har jo på dette område forandret sig noget, kan man vist roligt sige.

SVENDETID

Så tog man landevejen – gik ind til de forskellige mestre og spurgte om arbejde. Man fik altid geschenk – 50 øre eller en hel krone. Man gav altid arbejdsløse en skilling, det var skik og brug. Jeg arbejdede i Hørning, kom senere til Hyrup – en lille by 10 kilometer vest for Juelsminde – derpå soldat og derfra til slagter Lange i Odder igen indkaldt og til Lange i Odder igen.

Lønnen til en udlært svend var 10 kroner om ugen og kosten. De gifte fik 35 kroner og fri kød, vi kan jo lige så godt, gi' jer kødet, I tager det jo alligevel sagde de kloge mestre. Men jeg kunne gå og lave en ekstraskilling. Når man ude på slagtehuset var færdig med at slagte, kom der ofte en anden slagter og spurgte om man ikke lige kunne slagte en kvie for ham. Det gav fem kroner – en halv ugeløn. Hvis de ikke gav en femmer, havde vi jo aldrig tid – men det vidste de godt. Det skete jeg blev taget af mester i det, når han kom derud og spurgte: – Hvor er vores dyr, jo de hænger der, men hvad laver du så. Jo, det var altså slagter Hansen som gerne... Det vil jeg faneme ikke ha'. Så holder vi op med det sagde man. Jeg fik to kroner for at slagte en gris. Det var jo kun slagte – ingen partering, bare op i bagbenene. Kreaturerne fik en jernpig ind i nakken. Grisene blev slagtet med kniv, et rask snit ind mellem to muskler, de nåede knap nok at blinke med øjnene. Hvis man bruger kniv i dag, kan man få op til 500 kroner i bøde, har jeg lige set.

Jeg blev indkaldt i 1914 og lå i København hele tiden. Jeg blev uddannet som kok og skulle sørge for maden. Jeg var på seks forskellige forter derovre. Selve krigen mærkede vi ikke meget til. En af mine soldaterkammerater, som jeg også besøgte privat, var den senere så kendte musikprofessor Victor Schiøler.

Jeg var kun hjemme på orlov få gange i de halvandet år, jeg var inde ved hæren. Så kom jeg som fortalt igen til slagter Lange, hvor jeg mødte min senere ægteviv, som var i huset der. Efter et par år hos ham kom jeg til Odder

svineslagteri, hvor jeg var indtil jeg gik over i pensionisternes rækker – men det er jo en hel anden historie.

ANDREAS SØRENSEN, MALLING

